

Demokrat Parti'nin Milletvekili Seçimlerinde Kullandığı Propaganda Çalışmaları ve Propaganda Araçları

Ali Çakırbaş*

Giriş

Propaganda kelime anlamı olarak bir doktrin, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı, resim, afiş, fotoğraf, ses ve görüntü vb. yollarla yapılan çalışma demektir.¹ Niyazi Berkes bu kavramı, zorlama yapmadan karşı görüşler arasında belli bir grubun görüşlerinde istenilen değişikliği yapmaya çalışmak olarak tanımlamıştır.² Faik Türkmen ise propagandayı bir ülkenin iç ve dış politikasına dair herhangi bir konuda yardımı olacak kişilere, gruplara ya da topluluklara etki edebilecek faaliyetlerde bulunmak olarak tanımlamıştır.³ Propaganda kelimesinin kökenli bir bitki tohumunun yeni bitkiler üretmek için toprağa dikilmesi anlamına gelen latince “propagare” sözcüğünden gelmektedir.⁴

Propagandanın tarihi geçmişine baktığımızda insanoğlunun konuşmaya başlamasından itibaren var olmuştur. Başkalarının düşüncelerini değiştirme sanatı olarak eski Yunan ve Roma dönemlerinden itibaren kullanılan siyasal bir anlam kazanmıştır. M.Ö. 5. yüzyıl Atinası'nda özellikle Perikles döneminde kalabalık halk kitlelerini etkilemek için kullanılmıştır.⁵ Antik Yunan devletlerinde doğrudan demokrasilerde iptidai usullerle yapılan seçim kampanyaları zamanla temsili demokrasilerde de giderek profesyonelleşerek devam etmiştir. Hedef kitlesi halk olan bu kampanyaların temelde üç amacı bulunmaktadır. Birincisi bilgilendirmek, ikincisi ikna etmek ve üçüncüsü de kamu seferberliği sağlamaktır. Bu kampanyaları gerçekleştiren siyasi partiler, her türlü iletişim kanallarıyla kendi plan ve programlarını anlatarak seçmenlerini ikna etmeye çalışmışlardır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Nevşehir/TÜRKİYE, acakirbas@nevsehir.edu.tr ORCID: 0000-0002-2217-5392

1 Şükrü Haluk Akalın ve diğerleri, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 1628.

2 Niyazi Berkes, *Propaganda Nedir?*, Ankara 1942, s. 6.

3 Faik Türkmen, *Siyasi Propaganda Sanatı*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1953, s. 3.

4 J.A.C. Brown, *Siyasal Propaganda*, çev. Yusuf Yazar, İstanbul 1992, s. 11.

5 Berkes, *age.*, s. 49.

Türkiye’de seçim kampanyaları gerçek anlamda 1950 seçimlerinden itibaren başlamıştır. Ancak bundan önceki seçimlerde de seçim kampanyaları yürütülmüştür. 1946 seçimleri baskın seçim olarak yapılmış⁶ ve muhalefetin hazırlanmasına fırsat verilmemiştir. Bu dönemde yapılan seçim kampanyalarında mitingler, gazeteler, broşürler ve açık mektuplar, Demokrat Parti (DP) tarafından etkin bir şekilde kullanılmıştır. DP 1946 seçimlerinde propaganda çalışmalarının ana teması Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) yaptıklarının eleştirisinden oluşmaktadır. İktidara geldikten sonraki seçim propagandalarında ise ekonomik kalkınma hamlesi ve imar faaliyetleri propaganda çalışmalarının ana teması olmuştur.

Demokrat Partinin Kuruluşu ve İdeolojisi

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından dünya yeni bir dengeye otururken Türkiye’de de önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1930’lu yıllardan beri devam eden tek parti dönemi sona ermiş; Millî Kalkınma Partisi (MKP) 5 Eylül 1945’te resmen siyasi faaliyetlerine başlamıştır. Parti genel başkanı Nuri Demirağ, partiyi tanıtmak ve taraftar toplamak için bazı parti toplantılarını korularda, mesire yerlerinde halka açık kuzu ziyafeti vererek yapmasından dolayı Millî Kalkınma Partisi “Kuzu Partisi” olarak da bilinmektedir. MKP Türk siyasi hayatında pek varlık gösteremese de çok partili siyasal hayata geçişi simgeleyen parti olarak siyasal tarihimizdeki yerini almıştır.⁷ 1945’te tek parti rejimine gösterilen tepki sadece Nuri Demirağ ile sınırlı değildir. Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’na muhalefet eden İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü 7 Haziran 1945’te “Dörtlü Takrir” adıyla bilinen bir önerge verdiler.⁸ CHP ise bu önergeyi reddederek Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü’yü Cumhuriyet Halk Partisi’nden (CHP) ihraç etmiştir. Bunun üzerine Celal Bayar diğer arkadaşlarıyla birlikte 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti’yi kurarak Türk siyasi hayatında yeni bir oluşumu başlatmışlardır.⁹

Başlangıçta CHP’nin muhalefet ile ilişkileri açısından bir sıkıntı yaşanmamıştır. Ancak DP kuruluşundan itibaren bir buçuk ay içinde 16 il ve 36 ilçede, üç ay

6 Erol Tuncer, *1946 Seçimleri*, TESAV, Ankara 2008, s. 65.

7 Mehmet Öznur Alkan, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Seçim Tarihimizden Manzaralar, *Toplumsal Tarih*, S. 210, İstanbul 2011, s. 47.

8 Cem Eroğul, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Yordam Kitap, Ankara 2014, s. 13.

9 Tefik Çavdar, “Demokrat Parti”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, C VIII, İstanbul 1983, s. 2064; *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946.

sonra ise 26 il ve 75 ilçede parti teşkilatlarını kurmuştur.¹⁰ DP'nin bu kadar hızlı örgütlenmesi CHP'yi harekete geçirmiştir. CHP Meclis Grubu, 26 Nisan'da toplanarak eylül ayında yapılması planlanan yerel seçimleri mayıs ayında yapılmasına karar vermiş kararına karar vermiş ve seçimlerin öne alınmasıyla ilgili kanun teklifi hazırlayarak üç gün içerisinde bu teklif Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) görüşülerek kabul edilmiştir.¹¹ Böylece ülke bir anda seçim havasına girmiştir.

DP'nin kuruluşunu meclisteki muhaliflerin temsil edileceği küçük bir parti olarak gören İsmet İnönü, bu düşüncesinde yanılmış ve DP bir muhalefet partisi olmanın ötesinde hedeflerini gerçekleştirebilecek ve hatta iktidarı ele geçirebilecek kadar güçlü bir parti olduğunu göstermiştir. Belediye seçimlerinin erkene alınmasının ardından milletvekili seçimleri de iç ve dış gelişmeler gerekçe gösterilerek erkene alınmıştır. İsmet İnönü 10 Mayıs'ta topladığı olağanüstü kurultayda seçim startını vererek seçim sisteminde de gerekli değişikliklerin yapılmasını istemiştir. Bu çerçevede Meşrutiyet döneminden beri kullanılan seçim kanununda yapılan değişiklikler 5 Haziran'da genel kurulda görüşülerek kabul edilmiştir.¹² Böylece halkın seçimlerde aktif rol almasını sağlayan tek dereceli seçim modeline geçilmiştir. Bu değişikliklerden sonra seçim tarihi de öne alınarak seçimlerin 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır.

Türkiye devletinin kuruluşundan itibaren 1946'ya kadar siyasi yapı tek parti üzerine bina edildiği için farklı ideolojik görüşler de CHP çatısı altında toplanmıştır. CHP içerisinde doğan bir parti olan DP, temel ilkeler açısından CHP ile aynı ideolojiyi paylaşmasına rağmen yöntem ve kavramlaştırma açısından kesinlikle farklılık göstermektedir.¹³ Ancak CHP'ye göre sağ bir parti olarak ortaya çıkmıştır. CHP'den farklı olarak ekonomide liberalizmi savunurken, siyasette demokrasiden yanadır. DP'nin parti programına bakıldığında demokrasi ve liberalizm olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür. Buna karşılık CHP programına bakıldığında DP elinden liberalleşme silahını kapmak için toplamatopluma şirin görünecek adımlar atmaktan geri durmamıştır.¹⁴

10 Fehmi Akın, *Türkiye'de Çok Partili Düzgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 81.

11 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi TBMM TD*, Devre 7, C 22, Devlet Matbaası, Ankara 1946, s. 234-237.

12 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi TBMM TD*, Devre 7, C 24, Devlet Matbaası, Ankara 1946, s. 39-48.

13 Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s. 53.

14 Eroğul, *age.*, s. 17.

Kurucularından birisi olan Celal Bayar DP'nin ideolojisi hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “*Batılılaşma artık devletten millete doğru değil, milletten devlete doğru gerçekleşmektedir.*” Bayar'ın bu tespiti DP toplumsal yapısını göstermesi açısından önemlidir. CHP'nin dayanışmacı yapısı DP'ye de geçmiştir. Ancak CHP'de devlet eksenli olan dayanışma, DP'de millet eksenli olarak görülmektedir. Bu sebeple DP ideolojisini daha fazla özgürlük üzerine kurgulamıştır.¹⁵

DP'nin 1946 Milletvekili Seçimlerinde Kullandığı Propaganda Çalışmaları ve Propaganda Araçları

1923 yılından beri ülke kaderinde tek başına rol oynayan CHP dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak çok partili sisteme geçilmesinin önündeki engelleri kaldırmıştır. 1946 seçimleri CHP ile birlikte, MKP ve DP katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Seçime katılan partiler dışında bu dönemde Sosyal Adalet Partisi, Liberal Demokrat Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Türkiye Sosyalist Partisi, Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi, İslam Koruma Partisi, Yurt Görev Partisi gibi birçok parti siyasi arenada yer almıştır.¹⁶ Bunlara ek olarak 1948 yılında DP'den kopan milletvekillerin katılımıyla kurularak 1950 seçimlerine katılan Millet Partisi, zaman içinde siyasette kendisinin de var olduğunu göstermiştir.¹⁷ Sekizinci dönem TBMM'yi oluşturan 1946 seçimlerinde 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu uygulanmıştır.¹⁸ Bu kanun ile Türk siyasi tarihinde Osmanlıdan beri ilk defa tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Bu sistem liste usulü çoğunluk ilkesine dayanmaktadır. Seçmen yaşı ve seçilme kriterleri konusunda bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak seçim uygulaması daha önce örneği olmayan açık oy, gizli sayım esas alınmıştır.¹⁹ Seçimlerin erkene alınmasıyla DP ülke genelinde yeterince teşkilatlanamamıştır. Seçimlere bir ay kala 63 vilayetin ancak 34'ünde teşkilatını oluşturmuştur. CHP'nin seçimler konusundaki bu tavrı DP tarafından bir baskın seçim olarak algılanmıştır. CHP'nin bu tutumu karşısında DP seçimlere katılmayacağını açıklamıştır. Ancak teşkilatlardan gelen yoğun ilgi ve destek neticesinde seçimlere katılıp katılmama konusunda kararsız kalmıştır.

15 Sarıbay, *age.*, s. 54.

16 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Kurulan Siyasi Partiler*, Doğan Kardaş Yayınları, İstanbul 1952, s. 638-738.

17 Tunaya, *age.*, s. 717.

18 Düstur, 3. Tertip, C 27, (Kasım 1945-Ekim 1946), Devlet Matbaası, Ankara 1946, s. 1243.

19 Cezmi Eraslan, “Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası” *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C II, ATAM Yayınları, Ankara 2002, s. 538.

DP, bu kararsızlığa son verebilmek için Celal Bayar başkanlığında olağanüstü toplanmış ve seçimlere katılmaması halinde partinin kapatılma ihtimalini de düşünerek seçimlere katılacağını açıklamıştır.²⁰ DP bu kararın hemen arkasından seçim beyannamesini hazırlayarak seçim kampanyalarına başlamıştır.

DP seçim mitinglerinde kullandığı propaganda, iktidara gelmesi halinde neler yapacağından bahseden vaatler sıralamak yerine, iktidar partisi CHP'nin icraatlarının eleştirisi şeklinde olmuştur. 1946 seçim mitinglerinin propaganda malzemesi olarak tek parti dönemi boyunca CHP'nin gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar kullanılmıştır. Bu konuda DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner “*Bizim seçim propagandamız, Halk Partisi'nin bugüne kadar yaptıklarıdır.*” sözleriyle bu gerçeği açık bir şekilde ifade etmiştir.²¹

DP 1946 seçimlerinde her ne kadar teşkilatlanma sürecini tamamlayamamış ise de 1946 seçimleri için CHP'ye göre daha düzenli ve sistemli bir seçim propagandası yürütmüştür. DP'nin seçimlerde kullandığı en önemli propaganda araçlarından birisi mitinglerdir. Mitingler ilk defa DP tarafından başarılı bir şekilde kullanılmıştır.²² DP, ilk propaganda çalışmasını 30 Haziran'da düzenlediği Adana mitingi ile resmen başlatmıştır.²³ Celal Bayar, 29 Haziran 1946 tarihinde uçakla Ankara'dan Adana'ya geldiğinde kalabalık bir halk topluluğu tarafından “*Yaşasın Türk demokrasisinin babası!, Var olsun İstiklal Harbinin Galip Hocası!, Yaşa Babamız!, Kurtar bizi Babamız!*” gibi sloganlarla karşılanmıştır.²⁴ Bayar konuşmalarında kendisini Atatürk'ün son Başbakanı olmasına atıf yaparak politikayı Atatürk'ten öğrendiğini ve onun yolundan gittiklerini vurgulamıştır. Propaganda açısından bakıldığında Celal Bayar'ın bu yaklaşımı kalabalıklar üzerinde olumlu tesir yapmıştır.

DP'nin seçim boyunca dile getirdiği ve eleştirdiği konulardan birisi CHP'nin devletçilik politikasıdır. DP'nin bu konudaki düşüncelerini Genel Başkan Celal Bayar Adana mitinglerinde yaptığı konuşmalarında dile getirmiştir. Bayar konuşmasında, devletçiliğin memleketteki boşlukları doldurmak için 15 sene önce gerekli ve zaruri olduğunu, ancak şimdi şartların değiştiğini ve artık o kadar da

20 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul 2010, 32.

21 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi C IV*, Bilgi Yayınları, Ankara 1999, s. 216.

22 Fehmi Akın, *Türkiye'de Çok Partili Dizeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 81.

23 *Akşam*, 30 Haziran 1946, s. 1.

24 *Akşam*, 30 Haziran 1946, s. 1.

sıkı uygulanmasına gerek olmadığını, ekonomide şahıs kazancının esas olması gerektiğini belirtmiştir.²⁵ Bayar konuşmasında;

“Atatürk zamanındaki devletçilik memlekete hizmet etmekte. İtiraf etmek lazım ki son zamanlarda bu iş böyle olmadı. Tamamen tersine döndü... Siz bunu benden daha iyi bilirsiniz. Mesele devletçilik prensibinde değil bu prensibin takibindedir... Yapılan fabrikalardan devlet kapitalizmi menfaatlanırsa bugünkü neticeler doğar. Bir vatandaş bir fabrika yaptığı zaman devlet sermayesiyle ona rakip olmamak lazımdır”²⁶

sözleriyle liberal bir politika izleyeceğini söylemiştir.

DP'nin seçim kampanyalarında kullandığı “Halk Partisinin yaptıkları” propagandasına bir örnek de İzmir mitinginde görülmüştür. Celal Bayar İzmir mitinginde ülkenin savaşa girmemiş olmasına rağmen halkın savaşa girmiş gibi büyük bir sefalet içinde olduğunu belirterek, CHP'nin ekonomi politikasını eleştirmiştir.²⁷ Bayar ayrıca CHP'nin savaş yıllarında üretime dair tedbirlerin alınmadığını, halkın çıkarlarını koruyacak istikrarlı ve düzenli bir “iaşe tevzii” ve “murakabe cihazı” kurulmadığını dile getirerek, devletin bu nedenle vatandaşın üretimine el koymak zorunda kaldığını söylemiştir. Bu durum ise ülkede karaborsacılığın yerleşmesine sebep olarak vatandaş daha büyük bir mağduriyete sürüklediğini ifade etmiştir. Bayar, 21 Temmuz'da yapılacak seçimlerin bütün bunlara bir çözüm getireceğini söyleyerek seçimin Türk milleti için bir dönüm noktası olacağını vurgulamıştır. Bayar, sözlerine bu seçimde DP'ye oy verildiği takdirde vatandaşlar için yeni bir saadet ve refah döneminin başlayacağını söyleyerek devam etmiştir.²⁸

1946 seçimlerinde DP'nin bir başka propaganda malzemesi de Varlık Vergisi uygulamasıdır. Varlık Vergisi konusunda DP, hükümeti zamanında gerekli tedbirleri almamakla suçlayarak, gerekli tedbirler alınması halinde böyle eşi tarihte görülmemiş bir vergiye başvurmak asla zaruri olmayacağını savunmuştur.²⁹ Ayrıca DP doğrudan tüccarları da ilgilendiren bir beyanname yayınlamıştır. DP'nin, devletçilik ve Varlık Vergisi konusundaki eleştirileri ile tüccarlara yönelik

25 *Cumhuriyet*, 30 Haziran 1946, s. 1.

26 *Vatan*, 1 Temmuz 1946, s. 3.

27 *Yeni Asır*, 8 Temmuz 1946, s. 4.

28 *Vatan*, 17 Temmuz 1946, s. 3.

29 BCA, 30.10.0.0., 129.929.15., s. 17.

yayınladığı beyanname ticaret ve sanayi kesiminin oylarını almaya yönelik propagandalar olarak dikkat çekmektedir.

DP'nin mitinglerde eleştirdiği bir başka konu da CHP iktidarının çıkardığı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nudur. Bu kanun ile birlikte ormanları korumak için alınan tedbirler ve köylerde okul binalarının köylülere yaptırılması uygulaması gibi uygulamalar da yine sert bir dille eleştirilmiş ve seçim propagandası haline getirilmiştir. DP, bu konularla ilgili olarak mitinglerde çiftçiyi topraklandırma kanunu yersiz bir kanun olduğunu, ormanları korumak için çıkarılan kanunun da orman köylülerini çok zor duruma düşürdüğünü, köylerde ev yapmak, tamir etmek neredeyse imkânsız hale geldiğini savunmuştur.³⁰ Ayrıca devletin şehirde yaşayanlara böyle bir yükümlülük getirilmezken, ekonomik durumları daha kötü olan köylülere okul binası yaptırması büyük bir haksızlık olarak değerlendirilmiştir. Seçimlerden DP iktidarı çıkması halinde bütün okul binaları devlet tarafından yapılarak köylülerin omuzlarından bu yük kaldırılacağı vaat edilmiştir.³¹

1946 seçimlerinde DP'nin kullandığı bir diğer propaganda konusu da Devlet Başkanının partili olması meselesidir. Demokratlar, bu meseleyi seçimlerde bir propaganda malzemesi olarak kullanmak için seçim beyannamesinde yer vermişlerdir. Seçim beyannamesinde³² “*Devlet Başkanının fîlen bir Partinin başkanlığında bulunması ve bütün milletin malı olması icap eden Devlet Başkanlığı yüksek makamının bütün yüksek masuniyet ve salahiyetler ile bir partinin tarafında yer alması diğer partileri gayet nazik ve zor bir mevkîde bulundurmakta ve partilerin eşit hak ve şartlar altında çalışabilmeleri prensibine aykırı durumlar yaratmaktadır.*” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca DP'nin kurucularından Adnan Menderes 17 Temmuz'da Aydın'da yaptığı konuşmada bu konuya değinerek, Devlet Başkanının seçim mücadelesinde makamının nüfuzunu parti işlerine karıştırmaya başladığını ve bu sebeple de bazı devlet memurlarının tarafsızlıklarını koruyamadıklarını dile getirerek eleştirilerini doğrudan İsmet İnönü'ye yöneltmiştir.³³ DP bu konuyu mitinglerinde sık sık gündeme getirerek İsmet İnönü'nün seçim sürecinden uzak durmasını sağlamak suretiyle CHP'yi İnönü'nün karizmatik gücünden mahrum bırakmaya çalışmıştır.

DP'nin 1946 seçimlerinde kullandığı en önemli seçim propagandalarından birisi de CHP'yi baskıcı, diktatör bir yönetim kurmakla suçlayarak kendilerinin

30 BCA, 30.10.0.0., 129.929.15., s. 10-11.

31 *Ulus*, 18 Haziran 1946, s. 1.

32 *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1946, s. 4.

33 *Vatan*, 18 Temmuz 1946, s. 3.

ülkeye hürriyet getireceklerini vaat etmek olmuştur. Bu konuda Bayar'ın Adana mitinginde, “*Her şeyde ve her şeyde söz her zaman milletin olacaktır*” sözleri bu konuyu vurgulamaktadır.³⁴

DP'nin seçim kampanyalarında CHP'yi eleştirmediği tek konu dış politika olmuştur. Aynı şekilde CHP'de bu konuda tek söz etmemiştir. Mitinglerde dış politika konusunda iktidarı destekleyici konuşmalar yaparak dışarıya karşı birlik beraberlik görüntüsü verilmiştir. Celal Bayar'ın İzmir mitinginde bu konudaki sözleri bu durumu destekleyici niteliktedir.³⁵

DP'nin 1946 seçimlerinde kullandığı en önemli propaganda araçlarından biri de seçim afişleridir. DP 1946 seçimlerine, CHP'yi baskıcı olmakla suçlayan ve kendilerinin “ülkeye demokrasi ve hürriyet getireceklerini” vaat eden bir afiş hazırlatmıştır. Selçuk Milar tarafından hazırlanan bu afişte dur işaretini gösteren bir el fotoğrafı ile “Yeter! Söz Milletindir!” yazısı kullanılmıştır. Oldukça başarılı olan bu afiş, gazetelerde de geniş şekilde yer alarak kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır.³⁶ Afiş CHP'lileri de oldukça etkilemiş olmalı ki, Ankara'da Teknik Öğretim Müsteşarlığı'nda görevli olan Selçuk Milar 20 gün sonra Şanlı Urfa'ya tayini çıkarılmıştır. Diğer bir ifadeyle sürgüne gönderilmiştir.

DP afiş dışında propaganda amacıyla broşür de bastırılmış ve bunları başarılı bir şekilde kullanmıştır. Broşürlerde CHP'nin belediye seçimlerde yaptığı yolsuzlukları vurgulanmıştır. Bu broşürlerde kullanılan “*15 liradan 150 liraya kadar bedelle satın alınan reyler*”, “*Seçim listelerine geçirilmesi unutulmuş emniyet müdürü*”, “*Her tarafı delik deşik sandıklar*”, “*Bir şehrin seçim defterindeki parmak işaretleri aynı elin izi!*”, “*Hahamın propaganda nutku*”, “*Defterdeki ismi hızasına imza yerine parmak basılan gazete muharriri*”, “*Oy sandıklarının muhafaza edildiği odada dolaba saklanan adam*” başlıklarla seçimlerdeki yolsuzluk iddialarını Cumhuriyet Halk Partisi aleyhinde propaganda malzemesi olarak kullanmışlardır.³⁷

DP'nin 1946 seçimlerinde propaganda amaçlı kullandığı bir diğer yöntem de Başbakan, Vali, Belediye Başkanı gibi önemli görevlerdeki kişilere gönderilen açık mektuplardır. Bu propaganda yöntemine örnek olarak DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar'a ve Başbakan

34 *Vatan*, 30 Haziran 1946, s. 3.

35 *Yeni Asır*, 9 Temmuz 1946, s. 4.; *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1946, s. 4.

36 Nil Türker Tekin, “1946 Seçimlerinde Propaganda: Tek Parti Döneminin Sonu”, *Toplumsal Tarih*, S. 106, İstanbul 2002, s. 67.

37 *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1946, s. 1-2.; *Vatan*, 25 Haziran 1946, s. 3.

Şükrü Saracoğlu'na yazdığı mektuplar gösterilebilir. Öner, Kırdar'a hitaben yazdığı mektubunda, idare ve zabıta amir ve memurlarının CHP adına partizanlık yaptıklarını, tarafsız olmadıklarını, hatta CHP toplantılarına katıldıklarını dile getirmiş, milletvekili seçimlerinde kanunlara herkesin uymak zorunda olduğuna işaret ederek ceza kanunlarının ilgili maddelerine atıfta bulunmuş ve kanuna uymayanların sorumluluktan kurtulamayacağını belirtmiştir.³⁸

Kenan Öner Başbakan Şükrü Saracoğlu'na hitaben yayınladığı açık mektubunda benzer iddiaları yineleyerek Başbakanın bunlardan haberdar olduğunu ve onlarla birlikte hareket ederek seçmenler üzerinde bir baskı oluşturduğunu, bu gerekçeyle görevinden istifa etmesini istemiştir.³⁹ Bu mektuplara cevap olarak Vali Lütfi Kırdar ve Başbakan Şükrü Saracoğlu iddiaları yalanlayan birer açıklama yapmışlardır.⁴⁰ Fakat aynı gün Vatan Gazetesi'nde Kenan Öner'in Başbakana cevabı ve iddiaları ile ilgili gönderdiği bir belge yayınlanmıştır. Bu belgeye göre, Bolu Valisi Akşehir Kaymakamı'na seçimlerle ilgili parti teşkilatına gerekli kolaylıkların gösterilmesini istemektedir. Kenan Öner cevabi yazısında yayınladığı belge ile seçimlerde tarafsızlık ve kanunlara uygun hareket edilmediği hususunun bizzat ispatlamıştır.⁴¹

1946 seçimlerinde DP kullandığı en yaygın propaganda aracı gazeteler olmuştur. Seçim sürecinin başlamasıyla birlikte gazeteler de saflarını netleştirmiştir. Ulus, Vakit, Akşam, Tanin CHP'ye; Vatan, Tasvir, Yeni Sabah gazeteleri de DP ve diğer muhalefetin propagandasını yürütmüştür. Cumhuriyet ise tarafsız kalmaya çalışmıştır. Ancak seçim tarihi yaklaştıkça basın kuruluşları partiler ve partililer arasındaki rekabeti kızıştıracak yayınlardan geri durmamışlardır. Özellikle gazete köşe yazarlarının son derece sert bir üslup kullanmaktan geri durmadıkları dikkat çekmektedir. Bu konuda Vatan Gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman, diğer tarafta CHP'nin yayın organı niteliğinde olan Ulus ve Tanin gazetelerindeki köşe yazıları ile Hüseyin Cahit Yalçın köşelerinde kıyasıya bir propaganda yürütmüşlerdir.⁴²

Gazetelerdeki propaganda çalışmalarının ikinci bir yönü ise gazetelerin yurdun çeşitli yerlerinde ortaya çıkan haberleri “particilik” sebebiyle taraflı olarak ve

³⁸ *Vatan*, 14 Temmuz 1946, s. 1,4.

³⁹ *Vatan*, 14 Temmuz 1946, s. 1,2.

⁴⁰ *Ulus*, 15 Temmuz 1946, s. 1.; *Akşam*, 15 Temmuz 1946, s. 1.; *Tanin*, 16 Temmuz 1946, s. 2. *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1946, s. 1.; *Ulus*, 15 Temmuz 1946, s. 1.; *Akşam*, 15 Temmuz 1946, s. 1.

⁴¹ *Vatan*, 16 Temmuz 1946, s. 1.

⁴² *Vatan*, 11 Temmuz 1946, s. 3.; *Vatan*, 15 Temmuz 1946, s. 3.; *Tanin*, 15 Temmuz 1946, s. 1.; *Vatan*, 12 Temmuz 1946, s. 1.; *Tanin*, 9 Temmuz 1946, s. 1.; *Ulus*, 16 Temmuz 1946, s. 1.

abartarak vermesidir. DP'ye taraftar gazeteler DP'ye üye olanların ülkenin her tarafında mağdur edildikleri, idare amirlerinden baskı gördükleri, jandarmadan dayak yedikleri yolunda haberler yapmaktadır. CHP'ye yakın gazeteler ise bu haberleri yalanlamaktadır.

Gazetelerin bir başka propaganda yolu da partilerden istifa haberleri yayınlamak şeklinde yapılmıştır. Bu dönemde gazetelerin tarafsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Mesela İzmir Gazetesi Aydın merkezde CHP'den 3200 istifa olayı yaşandığını yazarken, bir gün sonra Tanin Gazetesi bu haberin yalan olduğunu, aksine CHP'ye Aydın'da 623 yeni üye katıldığı haberini okuyucularına duyurmuştur.⁴³

DP kuruluşundan itibaren halk ile iç içe olması ve en ücra köylere kadar gidip birebir propaganda yapması halk nezdinde prestijini de artırmıştır. Bu konuda Dr. Fuat Köse İsabeyli köyünde bir teneke gaz yağını halka dağıtarak, bu gaz yağını DP'nin gönderdiğini ve devamının olduğunu söylemesi propagandanın en uç örneği olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴

1946 seçimlerinin tek elektronik propaganda aracı radyodur. Ancak radyo ile ilgili mevzuat gereği sadece iktidar partisi tarafından kullanılmış diğer partilere radyo üzerinden propaganda imkânı tanınmamıştır. Ancak bunun bir istisnası, daha sonra DP'den milletvekili de olan Müfit Faik Fenik, DP adına radyoda oldukça uzun bir seçim konuşması yapmıştır. Konuşmasında DP propagandasını ve seçimlerin kazanılması halinde neler yapacağını sıraladıktan sonra halkın oyları üzerinde kimsenin baskı kuramayacağı ve bunun ağır cezaları bulunduğunu belirtmiş, oylarını vicdanlarının emrine göre özgürce verebileceklerini söylemiştir.⁴⁵

DP'nin 1950 Milletvekili Seçimlerinde Kullandığı Propaganda Çalışmaları ve Propaganda Araçları

1950 yılı başından itibaren seçimlerin yapıldığı 14 Mayıs 1950 tarihine kadar geçen 4,5 aylık zaman zarfında Milletvekilleri Seçim Kanunu demokratik koşullarda, yargı denetiminde serbest seçim yapılmasına olanak sağlayacak şekilde değiştirilmiştir. Seçim sistemi önceki gibi çoğunluk sistemine göre eşit, gizli oy açık sayım usulüne göre yapılması kabul edilmiştir.

43 *Tanin*, 9 Temmuz 1946, s. 1.; *Ulus*, 4 Temmuz 1946, s. 4.; *Türk Sözü*, 9 Temmuz 1946, s. 1. *Vatan*, 3 Temmuz 1946, s. 1.

44 *Ulus*, 5 Temmuz 1946, s. 1.

45 BCA, 30-10-0-0 / 129. 929.15, s. 1-16.

1950 seçimlerinde DP'nin seçim beyannamesinde öncelikle CHP'nin seçim beyannamesi ve geçmişte uyguladığı politikalar ele alınarak eleştirilmiştir. Beynamede genel hatlarıyla bütçe sorunlarına çözüm önerileri, vergilerin indirilmesi, iş hayatındaki bürokrasinin kaldırılması, ülkeye yabancı sermaye ve teknolojinin getirilmesi, işçi ve köylü sorunlarının demokratik olarak çözülmesi, siyasi rejimin demokratik usullere göre yeniden düzenlenmesi, devri sabıka izin verilmeyeceği, Anayasa'da bazı değişikliklerin yapılması, devrimlere bağlı kalınması, dış politikada barıştan yana olunması gibi konulara yer verilerek, beyanname "Söz Milletindir" sloganıyla tamamlanmıştır.⁴⁶

1950 seçim propagandaları 1946 seçimlerinden daha hareketli geçmiştir. DP seçim propagandasını millet üzerinden inşa etmiştir. DP kurucuları ve milletvekili adayları ülkenin her tarafına dağılarak halka demokrasi ve hürriyet mücadelelerini anlatmışlardır. Bu seçimlerde iktidar ve muhalefetin propaganda çalışmalarındaki ana tema seçim güvenliği olmuştur.⁴⁷ CHP seçimlerin güvenli bir şekilde gerçekleştirileceğine halkı inandırmaya çalışmakta ve bunu sağlayacak gücünde kendisi olduğunu vurgulamaktadır. DP ise yeni seçim kanunu ile halkı oy kullanmaya davet etmekte, halk isterse bu iktidarı değiştirebileceği yolunda telkinlerde bulunmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde halkın seçimlere katılım oranı rekor seviyede %89,3 oranında olmuştur.⁴⁸

DP 1950 seçimlerinde yine en önemli propaganda aracı mitingler ve açık hava toplantıları olmuştur. Parti yöneticileri ve milletvekili adayları yurdun dört bir tarafında düzenledikleri mitinglerde CHP'nin halkı açlık ve sefaletle mahkûm ettiğini, vergilerin zengin fakir ayrımı gözetmediğini, 25 yıldır memlekete hizmet edilmediği, yol, okul, hastane yapılmadığı, birçok ünlü isminde artık CHP'den ayrıldığı, işçilerin grev ve sendikalaşma sorunlarının çözülmediği gibi konulara dikkat çekmişlerdir.⁴⁹ Hatta propaganda çalışmalarında bazı yerlerde etnik ve dinsel kimliklerin ön plana çıktığı görülmüştür. Buna bir örnek Silvan seçim kuruluna başvuran DP ilçe başkanının köylerde Kürtçe propaganda yapabilmek için resmen izin istediği görülmüştür.⁵⁰ Bir diğer örnekte ise Amerika'nın desteğinde New York Başpiskoposu Athenagoras'ın Fener Rum Patriği seçildiğinde CHP

46 BCA, 030.01/ 44.265.14.

47 Cumhuriyet, 30 Ocak 1950, s. 1.

48 Cemal Aygen, "Memleketimizdeki Seçimler ve Neticeleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C 17, S. 1, Ankara 1962, s. 205.

49 BCA, CHPK, 490.1.0.0.376.1588.1.

50 BCA, CHPK, 490.1.0.0.365.1537.1.

milletvekillerinin de bulunduğu bir yemeğe katılması DP tarafından propaganda malzemesi yapılmıştır.⁵¹

DP 1950 seçimlerinde, yine 1946'da kullandığı Selçuk Milar tarafından hazırlanan “Yeter Söz Milletindir!” sloganlı afişleri kullanmıştır. Bütün meydanlar, caddeler ve parti teşkilatları bu afişlerle donatılmıştır. “Yeter Söz Milletindir!” sloganıyla kararlı bir şekilde adeta tek parti idaresine dur dercesine halk üzerinde de olumlu bir etki bırakmıştır.⁵²

Afiş dışında bastırılan broşür ve el ilanları da halkın bilgilendirilmesi ve siyasal tercihlerinin yönlendirilmesinde başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Bu el ilanlarından birinde şu ifadelere yer verilmiştir:⁵³

“Vatandaş, CHP'liler ikide birde her yerde Vatanı biz kurtardık, Yunanlıları biz denize döktük diyorlar. Biz DP'liler diyoruz ki: Vatannın, Ayşe'sinin, Fatma'sının namusu için silaha sarılan Mehmetçikler Çanakkale'de, Dumlupınar'da Sakarya'da 6 oklu bayrak altında çarpışmadılar. Mehmetçiğin boynunda o zaman CHP'nin hüviyet cüzdanı asılı değildi. Bu nurlu günleri bizlere hediye edenler, nur içinde yatanlar CHP'nin 6 oklu bayrağı altında çarpışarak İnönü İnönü diyerek şehit olmadılar. Onlar şanlı Ay yıldızlı Türk bayrağı altında Allah Allah diyerek kahpe düşmanı denize döktüler ve vatanı kurtardılar. DP bunu böyle bilir ve böyle söyler. DP senin partindir.”

Seçimin en vazgeçilmez propaganda aracı yine gazeteler olmuştur. DP'nin gayri resmi yayın organı Zafer ve diğer DP'ye yakın gazeteler, DP seçim çalışmalarıyla ilgili olarak kendisine farklı içerikte ilanlar vererek, yapılacak mitinglerin, halk toplantılarının, mevcut ve yeni kurulan teşkilatlardaki gelişmelerin halka duyurulmasını sağlamıştır. Ayrıca milletvekili adaylarının halkla tanıtılmasında da gazete ilanlarını kullanmıştır. DP'nin gazetelere verdiği ilanlarla vatandaşa oyunu nasıl kullanmasıyla ilgili eğitim verileceğini duyurması bile, bir propaganda aracı olarak görülebilir.⁵⁴ Gazeteler ayrıca yayımladıkları siyasal içerikli karikatürlerle de farklı bir propaganda yürütmüşlerdir.

51 İsmail Köse, “Çok Partili Siyasal Hayat, Partilerin Seçim Beyannameleri ve Propaganda Görselleri (1950-2011)”, *İletişim ve Diploması*, Ankara 2014, s. 160-161.

52 Aysel Aziz, *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 83.

53 Hakkı Uyar, “1950 Seçimleri Üzerine Bir Analiz Denemesi” *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2008.

54 *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1950, s. 1.

1950 seçimlerinin en önemli ayrıcalığı radyonun propaganda aracı olarak kullanılmasıdır. Seçim kanununda yapılan değişiklik ile en az beş seçim çevresinden aday gösteren siyasi partilere günde 10 dakika propaganda yapmalarına izin verilmiştir. Yirmiden fazla seçim çevresinde aday gösteren partiler bu hakkı günde iki kez kullanmıştır.⁵⁵ 4-10 Mayıs 1950 tarihleri arasında DP kurucuları iktidarın iddialarına radyo konuşmalarından cevap vererek daha büyük kitlelere ulaşmış ve seçim vaatlerini anlatmıştır. DP Ankara ve İstanbul radyolarında günde iki defa onar dakikalık konuşmalar yapmıştır.⁵⁶

DP temsilcilerinin halk karşısında lüks ve aşırı dikkat çekmeyen halk tarzı giyim kuşam tercihi farklı bir propaganda aracı olarak görülebilir. Çünkü CHP'nin vekil adaylarının halka tepeden bakan bir tavır ve Avrupai giyim tarzına karşılık, DP'li adaylar ayağına çarık geçirip köylere kadar giderek halkla yüz yüze birebir seçim çalışması yürütmüşlerdir.⁵⁷ DP bu seçimlerde kendisini halktan biri ve halkın partisi olarak tanıtmakta lüks ve israftan kaçınarak CHP'yi lüks yaşam ve devletin parasını israf etmekle suçlamıştır. Bu açıdan CHP'nin lüks mallar kullanması ve halktan kopuk olması DP'nin işine yaramıştır.

1950 seçimlerinde DP'nin bir başka propaganda yöntemi ise milletvekili adayları arasında önemli isimlere yer vermesidir. Bunlardan bazıları, Kurtuluş Savaşı'nın önemli isimlerinden Ali Fuat Cebesoy, Fahri Belen, Ali İhsan Sabis, Yargıtay Başkanı Halil Özyörük, Amiral Rifat Özdeğ, Suat Hayri Ürgüplü, Halide Edip Adivar, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Nadir Nadi ve Atatürk'ün doktoru Nihat Reşat Belger'dir.⁵⁸ DP bu sayede toplum nezdinde puan kazanmaya çalışmıştır.

DP'nin 1954 Milletvekili Seçimlerinde Kullandığı Propaganda Çalışmaları ve Propaganda Araçları

Türk siyasi hayatında 1954 seçimleri üzerinde en fazla tartışılan seçimlerden birisidir. Türk siyasi hayatında iktidar ve muhalefetin kurumsallaştığı bir dönemdir. Ayrıca seçim sürecinde yapılan propaganda faaliyetlerinin sonraki seçim süreçlerini de etkileyecek şekilde yürütülmesi açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu seçimler DP iktidarının ve CHP muhalefetinin ilk seçimleridir. Seçmenlerin ilk defa icraatlarını gördükleri iki parti arasında tercih yapacak olmaları da 1954

55 Erol Tuncer, *1950 Seçimleri*, Tesav Yayınları, Ankara 2010, s. 79-81.

56 *Zafer*, 26 Nisan 1950, s. 1.

57 *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1950, s. 5.

58 Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phonix Yayınları, Ankara 2004, s. 162.

yılında yapılan seçimleri gerçek anlamda bir ilk “seçim” olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Normal süresinde yapılan 1954 seçimleri iktidar ve muhalefetin yoğun bir propaganda yürüttükleri seçim olmuştur. DP propaganda çalışmalarında iktidarda olmasının getirdiği avantajı kullanmıştır. 2 Mayıs 1954'te yapılan seçimlere katılım yüzde 88,6 oranı ile rekor seviyede gerçekleşmiştir. DP oyların yüzde 58'ini alarak 490 milletvekili ile yeniden iktidarı temsil etmeye hak kazanmıştır.

Seçim propagandalarında mevcut yasal düzenlemeler gereği Cumhurbaşkanı Celal Bayar'da fiili olarak katılmıştır. Bayar elinde DP amblemi olan bir baston ile yurt gezilerine çıkmış mitingler düzenleyip DP'ye oy istemiştir. Bayar, mitinglerinde DP icraatlarından bahsederek başlanılan bütün işlerin tamamlanacağını ve yeni temellerin atılacağını ve bütün bu çalışmaların kaynağının Türk milletinin sarsılmaz iradesi olduğunu söyleyerek milli irade vurgusu yapmıştır.⁵⁹

Seçimlerin en önemli propaganda aracı olan mitinglerde Cumhurbaşkanı gibi Başbakan Menderes de dört yıllık dönemde gerçekleştirilen icraatlarından ve gelecekte planladıkları çalışmalardan bahsetmiştir. Rize mitinginde “*Reylerimizi şimdiye kadar yaptıklarımız için değil bundan sonra yapacağımız büyük hizmetler için istiyoruz*” diyerek oy istemiştir.⁶⁰

DP altın yılları olarak ifade edilen 1950-1954 dönemindeki icraatlarının tanıtımını yapmak ve seçim propagandalarında kullanmak için farklı kitlelere hitap edecek şekilde çok sayıda broşür ve kitap bastırmıştır. Bu broşürlerde “*Kalkınan Türkiye, Horalarımızı Adım Adım Geziyoruz, Hangisi Bulunmaz Nimet, Sağlam Dimağ Sağlam Vücutta bulunur, Bayar'ın Amerika Seyahati, Genç Demokratlar ve Esasları*” gibi başlıklar kullanılmıştır.⁶¹

DP 1954 seçimlerinden itibaren afişlerde resim, fotoğraf ve çizimlerin kullanılmasını yasaklamıştır. Bu sebeple sonraki seçimlerde seçim afişleri sadece slogan ve parti ambleminden oluşmuştur. DP yine Selçuk Mılar'a hazırlattığı üç kelimedenden oluşan “*Yaptıklarımız Yapacaklarımızın Teminatıdır*” resimsiz afiş sadece o dönemde değil günümüzde de iktidar partilerinin sıklıkla kullandığı slogan haline

59 Özel Şahingiray, *Celal Bayar'ın 1946, 1950 ve 1954 Yılları Seçim Kampanyasındaki Söylev ve Demeçleri*, Doğu Matbaası, Ankara 1956, s. 82.

60 *Son Telgraf*, 22 Nisan 1954, s. 1.

61 Esra Keloğlu İşler, “Demokrat Parti'nin Halkla İlişkileri Üzerine Bir İnceleme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 24, İstanbul 2007, s. 118-119.

gelmiştir.⁶² Ancak 1954 seçimlerinde DP üzerinde Adnan Menderes'in portre fotoğrafının ve işaret eden el çiziminin yer aldığı “*Büyük Türkiye İçin Desteğinizi İstiyorum*” sloganı bulunan afişleri de kullanmıştır. Afişlere yansıyan bir başka husus Türkiye'nin NATO'ya girmesini vurgulayan “*Yapayalnızdık Şimdi Cihan Bizimle*” sloganıdır. DP ekonomide ortaya çıkan sıkıntıları gizlemek için dış politikadaki başarıları ön plana çıkarmıştır.⁶³ 1954 seçimlerinde afişlere yansıyan bir başka slogan ise “*Kalkınan Türkiye Senin Eserindir Onu Yıkırma*” olmuştur.

DP afiş ve broşürlerin yanında kendisine yakın gazeteleri de etkin bir şekilde kullanmıştır. Sadece gazetelere ilanlar vermek değil, temel atma törenleri ve açılış törenleri gibi etkinliklerinin gazetelerde haber yapılması da bir nevi propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca DP yardımlar için bir fon oluşturmuş, bu fona yardım alabilmek için düzenlediği eşya piyangosu biletlerini satmak, resmi günlerde düzenlediği balo ve eğlenceleri vatandaşlara duyurmak gibi amaçlarla gazetelere çeşitli ilanlar verilmiştir.

DP 1954 seçimlerinde propaganda aracı olarak kullandığı bir başka yöntem ise dini hassasiyetleri ön plana çıkarmış olmasıdır. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı ile ortaklaşa hazırlanan “*İslam Dini, İslam Mütefekkirleri ile Garp Mütefekkirleri arasında Mukayese, Kütsi Hadis, İlahi Hadiseler, Hutbe, Radyoda Dini ve Ahlaki Konuşmalar*” gibi dini konularda 20 tane kitap yayınlamıştır.⁶⁴

Muhalefette iken kendisine kullanılmayan devlet radyosu DP'nin seçimlerde en etkin kullandığı propaganda araçlarından birisi olmuştur. Ancak 1950'den itibaren DP radyoyu kendi tekeline alarak muhalefetin propaganda yapmasına olanak vermemiştir. Başbakan Menderes bu konuda Antalya İl Kongresinde “*radyo, bir devlet vasıtasıdır. Bunu kullanan da hükümettir. Hükümet beyanatını, mes'ul adamların demeçlerini vermek radyonun vazifesidir. Radyo, orta malı değildir. Radyoyu onlarla paylaşacak değiliz...*” ifadelerini kullanarak radyoyu kendisi dışındakilere yasaklama işaretini vermiştir.⁶⁵ 1954 seçimlerinde muhalefete kısmen kullanılan radyo 1957 seçimlerinde tamamen yasaklanmıştır. Yasaklamalar radyo ile sınırlı kalmamış, muhalefetin sesi kısılarak bütün yetkilerin merkezileştiği bir süreç başlamıştır.

62 Mehmet Ö. Alkan, “Seçim Afişleri, Parti Amblemleri ve Demokrasi Tarihimize Dair Notlar”, *Birikim*, S. 313, Ankara 2015, s. 104.

63 Köse, agm., s. 161.

64 Keloğlu, agm., s. 119.

65 Ayşe Asker, *Askeri Darbeye Doğru: Demokrat Parti'nin Tahkikat Komisyonu Kurma Girişimi*, İmge Yayınları, Ankara 2013, s. 40.

DP'nin 1957 Milletvekili Seçimlerinde Kullandığı Propaganda Çalışmaları ve Propaganda Araçları

DP iktidarının ikinci seçimi olan 1957 seçimleri CHP için bir umut niteliği taşıırken, DP için ise bir uyarı niteliği taşımıştır. Özellikle 1955'deki ekonomik sıkıntıların önlenememesi seçime katılım ve sonuçlarına da yansımıştır. İlk iki seçime %89,3 ve %88,6 iken 1957 seçimlerinde katılım oranı %76,6'ya düşmüştür. Muhalefetin toplam oy oranı, DP'nin aldığı oy oranından fazladır. Normalde bir yıl sonra yapılması gereken seçim, siyasi ve ekonomik alanda olumsuz gelişmeler sebebiyle DP tarafından bir yıl erkene alınmıştır.

1957 seçimleri oldukça hırçın bir ortamda gerçekleşmiştir. DP'nin kurucularından birisi olan Fuat Köprülü'nün ayrılması ve Başbakan Menderes'e ağır eleştirilerde bulunması üzerine DP seçim kanununda birtakım değişiklikler yaparak Köprülü'nün diğer partilerden aday olmasını engellemiştir.⁶⁶ DP'nin muhalefete karşı aldığı tedbirler bunun ile sınırlı değildir. Basına getirdiği kısıtlamalar ve radyoyu tekeline alarak diğer partilere propaganda yaptırmaması muhalefetin sert eleştirisine neden olmuştur.⁶⁷ CMP lideri Osman Bölükbaşı'nın önce dokunulmazlığı kaldırılıp sonra hapsedilmesi, muhalif gazeteciler Hüseyin Cahit Yalçın, Cemal Sağlam, Nihat Erim, Cüneyt Arcayürek, Nizamettin Nazif, Orhan Gökçe ve İnönü'nün damadı, Akis'in sahibi Metin Toker'e para ve hapis cezaları verilmesi bu duruma örnek gösterilebilir.⁶⁸

DP, 1957 seçimlerinden önce basına getirdiği sıkı kontrol ve resmi ilan yayımlarıyla ilgili ekonomik baskı sonucu muhalif gazeteleri dizginlemiştir. Resmi ilanlardan aslan payını alan başta Zafer olmak üzere DP'ye yakın gazeteler ise DP'nin mitingler, demeçler, temel atma ve açılış törenleri gibi bütün faaliyetlerini sayfalarına taşıyarak DP'nin gönüllü propagandasını yapmışlardır.

İktidar ve muhalefete yakın gazeteler aracılığıyla yürütülen propagandalara bakıldığında partililerin din konusundaki açıklamalarını manşetlere taşıdıkları, hatta köşe yazarlarının bu konuda yorumlar yaptığı görülmüştür. DP din konusunda sadece kendi icraatlarına değinmemiş, CHP'nin geçmişteki icraatlarına

66 Ali Eşref Turan, *Türkiye'de Seçmen Davranışı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s.38.

67 Aziz, *age.*, s. 84.

68 Kaya Özçelik, "Demokrat Parti'nin Demokrasi Söylemi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C 65, S. 3, s. 101.

da değinerek geriye dönük propaganda yöntemiyle seçmenin hafızasını tazeleme yoluna gitmiştir. Bu vesileyle sert eleştiriler yapmaktan da geri kalmamıştır.⁶⁹

DP'nin, seçim kampanyasının ana omurgası ekonomik kalkınma üzerine kurulmuştur. Özellikle büyük şehirlerde başlattığı imar faaliyetlerini propaganda malzemesi olarak kullanmıştır. Çeşitli tesislerin kalabalık ve gösterişli temel atma ya da açılış törenleri DP'nin seçim kampanyası süresince kullandığı en etkin propaganda araçlarından birisidir. Bu çerçevede Afyon ve Çorum çimento fabrikaları açılış törenleri DP'nin seçim mitingi havasında yapılmıştır. Bu seçimlerde DP “*Nurlu ufuklara doğru*” ifadesini seçim sloganı olarak belirlemiş bütün mitingler ve açık hava toplantılarında kullanılmıştır.⁷⁰

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, bu seçimlerde yurdun gidilmedik yeri kalmaması için partililerin ayrı ayrı miting yapmasını istemiştir. Kendisi de çıktığı miting meydanlarında geçen süreçte yapılan yatırımlara dikkat çekerek Türkiye'nin 30 yıl sonra “*Küçük Bir Amerika*” olacağını söylemiştir.⁷¹ DP katılımların yüzbinleri bulan mitingler ve açık hava toplantıları düzenleyerek büyük kitlelere sesini duyurmuştur. Bu seçim konuşmalarında Menderes'in “*her sokakta bir milyoner oluşturmak*” sözünü sıkça kullandığı görülmektedir. Menderes'in seçim konuşmaları İsmet İnönü'ye cevap vermek, ekonomik faaliyetlerden bahsetmek, dış politikada elde edilen başarıları anlatmak ve yapılacak projelerden bahsetmek gibi başlıklar altından toplanabilir. DP son mitingini İstanbul'da yaklaşık 200 bin kişinin katılımıyla gerçekleştirmiştir.⁷²

DP 1957 seçimlerinde 7 yıllık iktidar dönemlerinde gerçekleştirdikleri yatırım ve icraatlarına vurgu yaparak “*Yaptıklarımız Yapacaklarımızın Teminatıdır*” sloganı afişlerde yerini almıştır. Yurdun dört bir tarafını bu afişlerle ve icraatlar hakkında halkı bilgilendirmeyi amaçlayan broşür ve el ilanlarıyla donatmıştır. Afişlere yansıyan bir başka slogan ise 1950 ve 1957 rakamları üzerine yazılan “*Geri Kalmış Bir Devletlik İleri Bir Dünya Milleti Olduk*” ifadeleridir. Daha önce afişlere getirilen fotoğraf ve çizim yasağı bu seçimlerde de devam etmiştir.⁷³

DP radyonun propaganda aracı olarak kendisine kullandırılmamasını daha önce eleştirmiş olmasına rağmen, iktidar olduktan sonra radyo DP'nin adeta bir yayın

69 *Vakit*, 19 Ekim 1957; *Dünya*, 1- 6-13-18-19 Ekim 1957;

70 Tefvik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 72.

71 *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1957, s. 1.

72 *Şafer*, 22 Ekim 1957, s. 1.

73 Köse, agm., s. 162-163; Çavdar, *age.*, s. 72.

organı haline gelmiştir. Seçim günü oy verme devam ederken radyodan DP'nin önde olduğu sandık sonuçlarının duyurulması seçmenleri etkileyeceği için farklı bir propaganda aracı haline gelmiştir.

Sonuç

Türk siyasi hayatında CHP'den ayrılan dört milletvekili tarafından kurulan DP Türkiye'de siyasal kültürün gelişmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Katıldığı ilk seçimlerden itibaren son seçimlere kadar (1946-1957) propaganda çalışmalarında millet odaklı çalışmıştır. Çok partili siyasal döneme girilmesiyle birlikte doğal olarak siyasi rekabet ve çatışma ortamı da artmıştır. Doğal olarak bu ortamda başarılı olabilmek ve iktidara gelebilmek için seçim propagandaları büyük önem arz etmiştir. DP propaganda ve tanıtım konusunda dönemin mevcut bütün araçlarını kullanmış, kendisini ve projelerini halka tam ve doğru şekilde anlatma başarısını göstermiştir. 1946 seçimleri seçim sistemi ve yeterli zaman olmaması sebebiyle kaybedilmiş ise de sonraki üç seçimi halkın büyük desteğini alarak kazanmıştır. DP'nin bu başarısı günümüzdeki siyasal partilere ilham kaynağı olmuş, kullandığı strateji ve propaganda taktikleri taklit edilmekte ve "Yeter Söz Milletindir" ünlü sloganı seçim kampanyalarında kısmen değiştirilse de halen kullanılmaktadır.

DP'nin seçim kampanyalarında muhalefette iken şikâyetçi olduğu hususları iktidara geçtikten sonra kendisi de uygulamış ve eleştirilerin hedefi olmuştur. Radyo konusunda CHP'nin kendisine fırsat vermediğinden şikâyet etmiş, ancak iktidara geldikten sonra radyoyu tekeline alarak muhalefete yasak getirmiştir. Basın yayın organlarını propaganda çalışmalarında etkin ve verimli bir şekilde kullanan DP, iktidarı döneminde çıkardığı yasalar ile basın kuruluşlarını denetim altına almıştır. DP seçim kampanyalarında amacına ulaşmak için kamuoyunu manipüle etmede, seçmenin yönlendirilmesinde, düşünce fikir ve projelerini halka duyurmada Türkiye'de ilk örnekleri kullanmıştır. Bunlardan bazıları seçim çalışmalarında birebir tanıtım için köy köy dolaşmaktan, kitlesel tanıtım için yüzbinlerin katıldığı mitingler düzenlemek ve yüzbinlerin bilincini yönlendirecek afişler ve broşürler yaptırmak sayılabilir.

DP'nin hem muhalefette hem de iktidarda olduğu dönemlerde başarılı bir propaganda süreci izlediği söylenebilir. Ancak 1955 sonrasında ortaya çıkan dış olayların olumsuz etkileri ve ekonomik sıkıntılar, hayat pahalılığı ve yapılan yönetim hataları 1957 seçimlerini kazanmış olsa da oy oranının düşmesine neden olmuştur. DP'nin katıldığı genel seçimler ve kullandığı propaganda araçlarının her birisi ayrı bir çalışmanın konusu olabilecek derinlikte ve kapsamda olduğu görülmüştür. Bu alanda çalışma yapacaklara ilham kaynağı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul 2010.

Akalın, Şükrü Haluk ve diğerleri, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

Akın, Fehmi, *Türkiye'de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 81.

Albayrak, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phonix Yayınları, Ankara 2004.

Alkan, Mehmet Öznur, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Seçim Tarihimizden Manzaralar", *Toplumsal Tarih*, S. 210, s. 47, İstanbul 2011, s. 44-53.

Alkan, Mehmet Öznur, "Seçim Afişleri, Parti Amblemleri ve Demokrasi Tarihimize Dair Notlar", *Birikim*, S. 313-104, Ankara 2015, s. 101-113.

Asker, Ayşe, *Askeri Darbeye Doğru: Demokrat Parti'nin Tahkikat Komisyonu Kurma Girişimi*, İmge Yayınları, Ankara 2013.

Aygen, Cemal, "Memleketimizdeki Seçimler ve Neticeleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C 17, S. 1-205, Ankara 1962, s. 203-287.

Aziz, Aysel, *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0., 129.929.15., s. 17.

BCA, 030.01/ 44.265.14.

BCA, 30.10.0.0.,129.929.15., s.10-11.

BCA, 30-10-0-0 / 129. 929.15, s.1-16.

BCA, CHPK, 490.1.0.0.365.1537.1.

BCA, CHPK, 490.1.0.0.376.1588.1.

Berkes, Niyazi, *Propaganda Nedir?*, Ankara 1942.

Brown, J.A.C., *Siyasal propaganda*, çev. Yusuf Yazar, İstanbul 1992.

Çavdar, Tefik, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, C VIII, İstanbul 1983, s. 2064,

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, İmge Yayınları, Ankara 2004.

Düstur, 3. Tertip, C 27, (Kasım 1945-Ekim 1946), Devlet Matbaası, Ankara 1946, s. 1243.

Eraslan, Cezmi, *Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C II, ATAM Yayınları, Ankara 2002.

Eroğul, Cem, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Yordam Kitap, Ankara 2014.

İşler, Esra Keloğlu, "Demokrat Parti'nin Halkla İlişkileri Üzerine Bir İnceleme", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 24-118-119, İstanbul 2007, s. 111-128.

Köse, İsmail, "Çok Partili Siyasi Hayat, Partilerin Seçim Beyannameleri ve Propaganda Görselleri (1950-2011)", *İletişim ve Diplomasi*, Ankara 2014, s. 160-161, s. 155-193.

Özçelik, Kaya, "Demokrat Parti'nin Demokrasi Söylemi". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C 65, S. 3-101, Ankara 2010, s. 163-187.

Sarıbay, Ali Yaşar, *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.

Şahingiray, Özel, *Celal Bayar'ın 1946, 1950 ve 1954 Yılları Seçim Kampanyasındaki Söylev ve Demeçleri*, Doğu Matbaası, Ankara 1956.

TBMM TD, Devre 7, C 24, Devlet Matbaası, Ankara 1946, s. 39-48.

Tekin, Nil Türker, "1946 Seçimlerinde Propaganda: Tek Parti Döneminin Sonu", *Toplumsal Tarih*, S.106, Ekim, S. 67, İstanbul 2002, s. 66-70.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Kurulan Siyasi Partiler*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1952.

Tuncer, Erol, *1950 Seçimleri*, Tesav Yayınları, Ankara 2010.

Tuncer, Erol, *1946 Seçimleri*, Tesav Yayınları, Ankara 2008.

Turan, Ali Eşref, *Türkiye'de Seçmen Davranışı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, C IV, Bilgi Yayınları, Ankara 1999.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Devre 7, C 22, Devlet Matbaası, Ankara, 1946, s. 234-237.

Türkmen, Faik, *Siyasi Propaganda Sanatı*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1953.

Uyar, Hakkı, "1950 Seçimleri Üzerine Bir Analiz Denemesi" *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 22-24 Ekim 2008.

Sürekli Yayınlar

Akşam, 15 Temmuz 1946.

Akşam, 30 Haziran 1946.

Cumhuriyet, 16 Temmuz 1946.

Cumhuriyet, 19-25-30 Haziran 1946.

Cumhuriyet, 21 Ekim 1957.

Cumhuriyet, 23 Şubat 1950.

Cumhuriyet, 30 Ocak 1950.

Cumhuriyet, 8 Ocak 1946.

Cumhuriyet, 9 Mayıs 1950.

Dünya, 1- 6-13-18-19 Ekim 1957.

Son Telgraf, 22 Nisan 1954.

Tanin, 9-15-16 Temmuz 1946.

Türk Sözü, 9 Temmuz 1946.

Ulus, 4-5-15-16 Temmuz 1946.

Ulus, 18 Haziran 1946.

Vakit, 19 Ekim 1957.

Vatan, 1-3-11-12-14-15-16-17-18 Temmuz 1946.

Vatan, 25-30 Haziran 1946.

Yeni Asır, 8-9 Temmuz 1946.

Zafer, 22 Ekim 1957.

Zafer, 26 Nisan 1950.

Ekler

DP'nin Seçimlerde Kullandığı Afiş Örnekleri

